

DVA MODELA BIOGRAFIJE O IVANI BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Sažetak: Biografsko pripovijedanje prikazuje drugi identitet ukazujući na njegov kontinuitet života – onako kako je on uistinu izgledao. Biografije su najčešće posvećene osobama poznatima široj javnosti, to mogu biti glumci, glazbenici, političari, književnici itd. Pregled modela biografije dan je dvama pristupima, prvi je teorijski, u njemu se definira pojam biografije i prinosi novina u njezinoj podjeli, a drugi je interpretativni, prikazuju se i definiraju dva odabrana biografska modela, koji potvrđuju navedene teorijske naglašenosti. U pregledu biografija objavljenih u posljednjih nekoliko godina uočava se njihova raznolikost, stoga treba postaviti i ustvrditi dva osnovna modela na koja bi se biografije moglo podijeliti u suvremenoj znanosti o književnosti, u radu se predlaže sljedeća podjela: *popularni i umjetnički model biografije*, *umjetnički pak model* dijeli se u dva podmodela, to su *romansirana biografija* i *biografija kao monografija*.

Među brojnim biografijama o hrvatskoj književnici Ivani Brlić-Mažuranić (1874–1938) treba istaknuti dva umjetnička biografska pristupa: *U potrazi za Ivanom* Sanje Lovrenčić i *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić* Jasne Ažman. Knjiga *U potrazi za Ivanom* mogla bi se odrediti kao *romansirana biografija*, romansijerskim pristupom prikazuje se život Ivane Brlić-Mažuranić, dok su *Brodski spomenari* netipična biografija koja pripada skupini *biografija kao monografija*, kroz spomenare Brlićevaca oslikavaju se zanimljivi detalji o Ivani Brlić-Mažuranić i ostalim članovima njezine obitelji. U suodnosu tih dviju biografija treba uvidjeti i istražiti različitosti i sličnosti između tih modela, tipologiju i poziciju pripovjedača, kontakt biografa s tekstem i predstavljanje njegova identiteta te status i važnost tekstova pri prikazivanju života poznate književnice, kao i odrediti njihov položaj unutar korpusa suvremene hrvatske književne produkcije. Takvim interpretativnim i analitičkim pristupom potvrdit će se navedena predložena teorija o mogućnosti podjele biografije na dva temeljna modela.

Ključne riječi: Ivana Brlić-Mažuranić, biografija, razotkrivanje drugoga, popularna biografija, umjetnička biografija, romansirana biografija, biografija kao monografija

I

Biografski zapis¹ jedan je od najstarijih književnih oblika, prvotno je bio svrstavan u historiografsko područje zbog obilja podataka koje je sadržavao, a danas se smatra punopravnim članom književno-znanstvenih vrsta. To je književni žanr

¹ Riječ je o grecizmu *biografia* (grč. bios – život + graphein – pisati).

koji ima prilično dugu tradiciju, istaknuti književni povjesničar Vinko Brešić napominje da se njegovi začetci nalaze još u drevnim zapisima starih Egipćana, asirskih i babilonskih kraljeva i starih Grka i Rimljana koji su načinili zanimljive tekstove o glasovitim vojnicima, vođama i ostalim značajnim građanima njihova vremena.² Kada se govori o povijesnom razvoju biografije u hrvatskoj književnosti treba napomenuti da je njezin početak vidljiv još u srednjem vijeku gdje su uz hagiografije³ postojale i biografije o kraljevima i ostalim poznatim osobnostima. Primjerice, Jakov Bunić (1469–1500) opisao je cijeli Kristov život u epu *Kristov život i djela* (lat. *De vita et gestis Christi*) koji je objavljen 1526., a treba spomenuti i biografiju Marka Marulića *Život Marka Marulića Splitsanina* (lat. *Vita Marci Maruli Spalatensis*) koju je napisao Franjo Božičević 1765. godine.

Širenjem biografije kao žanra, *mutatis mutandis*, dobila je status jednog od učestalijih oblika pripovijedanja kojima suvremena književnost podliježe. Nekadašnja čvrsta struktura koju je biografija imala⁴, dopunjena je i zamijenjena suvremenim značajkama. Biografski tekstovi na koje danas nailazimo najčešće predstavljaju povijesnu ili živuću osobu koja je poznata široj javnosti po svom javnom djelovanju ili utjecaju na društvo. Narativni oblici koje biografi koriste mnogo su slobodniji i kreativniji negoli oni u starijim književnim epohama; također, biografi počinju i sami sebe otkrivati preko teksta koji pišu. Moderna biografija postavila je vlastiti žanrovski samogovor, oblikovala umjetničku biografiju, priključila se romanesknim oblicima, odrekla se kronologije. Dakako, treba istaknuti i mišljenje Mirne Velčić da se ne može više govoriti o biografijama bez predstavljanja autora tih biografija – tzv. biografa, ti kazivači ne predstavljaju samo osobnost o kojoj pišu nego ju povezuju i sa zbiljom, ondašnjom kroz subjekt teksta i današnju kroz same sebe.⁵ Na taj se način književna produkcija bori sa stalnim naporom da očuva vrijednost teksta i pripovijedanja, a biografi u ulozi *društvene funkcije* prikazuju trenutnu *društvenu zbilju* i pokušavaju dokumentarnim narativnim žanrom obilježiti jedno vrijeme i na taj ga način osigurati za budućnost.⁶

Nije na odmet napomenuti zaključke do kojih je došla autorica knjige *Intimno i javno* Helena Sablić Tomić u istraživanju biografije kao žanra. Autorica ističe da je u biografijama autor / biograf identičan s pripovjedačem u tekstu, pripovjedač prikazuje nekog drugog i predstavlja životni prostor tog drugog, a to čini

² Usp. Vinko Brešić. 2001. *Teme novije hrvatske književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, str. 137–138.

³ Hagiografija ili žitije literarni je žanr koji opisuje život svetaca (grč. agios – sveti + graphein – pisati).

⁴ Mirna Velčić u svojoj knjizi *Otisak priče, Intertekstualno proučavanje autobiografije* (August Cesarec, Zagreb, 1991) izdvaja antičko razdoblje kao početno pri razvoju biografije kada su priznati pjesnici pisali biografije o zaslužnim preminulim građanima. Već je tada biografija imala čvrstu strukturu: obavijesti o umrlom i njegovoj obitelji, podatke o njegovu radu i javnom djelovanju te vrline po kojima ga treba pamtiti.

⁵ Mirna Velčić. 1991. *Otisak priče, Intertekstualno proučavanje autobiografije*. Zagreb: August Cesarec, str. 107.

⁶ Vrlo slično o takvom fenomenu piše i Helena Sablić Tomić u knjizi *Hrvatska autobiografska proza, Rasprave, predavanja, interpretacije* (Zagreb: Naklada Ljevak, 2008., str. 63–64.).

činjenicama iz života subjekta koje posjeduje iz literature ili nekih drugih izvora – privatnom dokumentarnom građom kao što su pisma, dnevnici, memoari, razgovorima s ljudima (ako je moguće) koji poznaju ili su poznavali subjekta.⁷ Na taj način biograf predstavlja subjektov život stvarajući dinamičnu priču obogaćenu brojnim zanimljivim detaljima, što mu dakako olakšava vremenski odmak od svega što se dogodilo vezano uz subjekta teksta. Biograf pišući tekst razobličuje i samoga sebe, i to na način da predstavljajući drugu osobu stvara i oblikuje i svoj identitet.⁸ I u tom se pogledu moderna biografija razlikuje od svojih prethodnih oblika, suvremeni biografi mijenjaju strukturu biografije, dopunjuju ju, približavaju nekim drugim književnim vrstama, i upravo na taj način kroz tekst koji stvaraju progovara njihov identitet. Primjerice, mnogi biografi u svojim tekstovima napuštaju načelo kronologije i tradicionalni način pripovijedanja, a uvode reducirane opise, istinu, jasnoću i smisao.

II

U suvremenoj literaturi posvećenoj izučavanju autobiografije i biografije nailazi se na mnoge podjele autobiografije, dok to s biografijom nije slučaj. U nizu takve literature ističe se već spomenuta glasovita knjiga *Intimno i javno* Helene Sablić Tomić u kojoj se donosi podjela autobiografije prema tipovima suvremene hrvatske autobiografske proze: autobiografija u užem smislu, pseudoautobiografija, moguća autobiografija, biografija, asocijativna autobiografija, kronološki omeđena autobiografija, polidiskurzivna autobiografija, literarizirana autobiografija, parodirana autobiografija, putopis.⁹ Uočava se da je biografija kao žanr definirana samo kao jedan tip autobiografskoga diskursa, što je posve u redu s takvoga gledišta. Međutim, definiranje biografije kao žanra ne zaustavlja se na dosadašnjim iskustvima i saznanjima. Književna je produkcija napredovala¹⁰, u pregledu biografija koje su objavljivane u posljednjih nekoliko godina može se doći do novoga zaključka i time nadopuniti dosadašnja istraživanja o biografskom pismu. Stoga, predlaže se nova podjela biografija, čime se daje novi doprinos suvremenoj znanosti o književnosti, na dva temeljna modela: *popularni* i *umjetnički*.

Popularna biografija predstavlja pomodne sklonosti koji su rezultat trenutnoga zanimanja šire društvene okoline te na taj način svjedoče o duhu vremena u kojemu biograf i subjekt žive. Takvi oblici biografija često prikazuju živote

⁷ Helena Sablić Tomić. 2002. *Intimno i javno, Suvremena hrvatska autobiografska proza*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 57–58.

⁸ Usp. Helena Sablić Tomić. 2002. *Intimno i javno, Suvremena hrvatska autobiografska proza*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 58–59.

⁹ Usp. Helena Sablić Tomić. 2002. *Intimno i javno, Suvremena hrvatska autobiografska proza*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 39–91.

¹⁰ Primjerice, u Republici Hrvatskoj 2005. godine objavljeno je sveukupno 6027 novih naslova knjiga i brošura. Detaljnije o tome te o razvoju tiskarstva i izdavaštva u Republici Hrvatskoj pogledati u: Nives Tomašević, Miha Kovač. 2009. *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb: Naklada Ljevak, str. 267–289.

političara, glumaca, glazbenika, a potvrda tomu može se pronaći istraživajući i pregledavajući *popularne biografije* objavljene na hrvatskom tržištu knjiga u posljednjih godinu dana: Andrew Morton *Angelina, neautorizirana biografija*¹¹, Paul Lester *Lady Gaga - u potrazi za slavom: život pop princeze*¹², Kitty Kelley *Oprah – biografija*¹³ i dr. Zadaća je *popularnih biografija* predstaviti javno djelovanje subjekta, njegov položaj u društvu, napredovanje u karijeri, prisutnost u medijima te prikazati niz zanimljivih detalja iz njegova privatnoga života. Tekst takvoga modela biografije često je neformalan i neusiljen, ali svakako informativan, popularizatorski, agitativan i zabavan; u upotrebi su žurnalizmi, internacionalizmi te emocionalno-ekspresivne riječi i sintagme riječi kojima se direktno izlaže smisao, time se postižu subjektivnost i emocionalna strast. Izrazitu pozornost privlače naslovi i podnaslovi koji su gotovo uvijek izazovni, a uključuju jednostavnost i spontanost. Također, u takvim se tekstovima prepoznaje potreba za realističnošću, doslovnim prikazivanjem svijeta koji se veže uz subjekta, što je nadalje povezano s naglašenošću virtualizacije koja ugrožava sve opipljive pojave i promišljanja o smislu života i uopće postojanja svijeta. O tome svjedoči i važnost tehničkih dostignuća koji se često vežu uz *popularne biografije*, a koji sudjeluju u tvorbi identiteta subjekta teksta – televizije, računala, reklama, interneta uopće. Tako se može uočiti da su *popularne biografije* često prepune slika koje prikazuju subjekta u raznim pojavljivanjima u javnosti i susretima s drugim ljudima, kulturama i sl. Nadalje, bitno je spomenuti i proces (pogrješne) estetizacije čiji je osnovni smisao promijenjen pa znanost o lijepom gubi svoju temeljnu percepciju umjetnosti i postaje dijelom pomodne (promjenjive) sredine.

S druge pak strane, *umjetnička biografija* donosi prikaz života i djelovanja poznate osobe koja je često zadužila neku nacionalnu umjetnost, kulturu, društvo općenito, biograf se na taj način u ime društva odužuje toj osobi opisujući njezin život i predstavljajući je široj društvenoj javnosti. Unutar te vrste biografija može se govoriti o *romansiranim biografijama* i *monografijama*.

Ukoliko se govori o *romansiranim biografijama* treba se sjetiti sljedećih biografija: *Slušaj i gledaj, Latice, Kronika jedne obitelji* Latice Ivanišević¹⁴, *Lolita u Teheranu*, *Životopis u knjigama* Azar Nafisi¹⁵, *Salinger: biografija* Paula Alexandra¹⁶, a posebno je zanimljiva biografija Sretena S. Petkovića *Mlinarev sin – Biografski roman o životu jednog od najvećih slikara sedamnaestog veka Rembranta van Rajna*.¹⁷ U takvim biografijama pronalazi se romaneskni pristup temi i životima koji se predstavljaju. Bitno je istaknuti kod takvoga modela biografije da tekst vrlo usko korespondira s tipičnim romanom, što znači da se prati složenost prikazivanoga

¹¹ S engleskoga jezika prevela: Radha Rojc-Belčec, V.B.Z., Zagreb, 2011.

¹² S engleskoga jezika prevela: Radha Rojc-Belčec, V.B.Z., Zagreb, 2010.

¹³ S engleskoga jezika prevela: Karla Vlahović, Školska knjiga, Zagreb, 2011.

¹⁴ Naklada Ljevak, Zagreb, 2010.

¹⁵ S engleskoga jezika prevela: Gordana V. Popović, Naklada Ljevak, Zagreb, 2005.

¹⁶ S engleskoga jezika prevela: Radha Rojc Belčec, V.B.Z., Zagreb, 2009.

¹⁷ Dobra knjiga, Beograd, 2008.

društva, portret jedne ili više ličnosti, njihova psihološka karakterizacija, odnosi s drugim likovima / osobama, predstavljanje određene filozofske problematike i pogleda na svijet. Jezik je *romansirane biografije* sličan, gotovo identičan, jeziku umjetničke književnosti: individualan je (ovisi o autorovu stilu pisanja), slobodan (neopterećen jezikoslovnim i društvenim normama), deskriptivan (sklon opisivanju i predstavljanju detalja), sklon uporabi neuobičajenih riječi (dijalektizmi, arhaizmi) i stvaranju vlastitih zakonitosti (primjerice, pisanje općih imenica velikim slovom: Stric, Doktor). Zbog toga se romansirana biografija može nazvati i *literarnom biografskom knjigom*, a kao takvu ju određuju i estetski i socijalni čimbenici. U skladu s time može doći do zamjene u mislima čitatelja – čitanje biografije (teksta nastalog na temelju zbilje) postaje čitanje fikcionaliziranoga teksta. Može se reći da bi svačiji život – odluči li ga se ispriповijedati – mogao biti tema *romansirane biografije*, čak i pomalo neuzbudljive biografije, zbog anonimnosti subjekta teksta, no ni takvom se modelu ne mogu predbaciti naivnost ili pak neuvjerljivost. Romansirani tekst, neovisno o tome iz čega proizišao, nudi mnoštvo karakteristika koje čitatelja zanimaju: portretiranje lika, reprodukciju svijesti, psihološki profil, unutarnji monolog, fabulu, pripovjedača koji (ne)zna u kojemu će radnja teći, simboliku teksta, i zbog toga je primamljiv. *Romansirana biografija* vrlo rijetko u svojoj strukturi ima slikovnih priloga.

Primjer *biografije kao monografije* napisala je kćerka Ivana Meštrovića, hrvatskoga kipara i arhitekta, Maria Meštrović *Život i djelo Ivana Meštrovića*¹⁸, nešto stručniji pristup predstavili su Stephen Greenblatt u knjizi o Williamu Shakespeareu *Will u vremenu, Kako je Shakespeare postao Shakespeare*¹⁹, Jaroslaw Iwaszkiewicz u biografiji o poljskom glazbeniku Fryderyku Chopinu *Chopin*²⁰, Margaret Cheney o znanstveniku Nikoli Tesli *Tesla: čovjek izvan vremena*²¹. U *monografijama* je u upotrebi znanstveni, stručni ili esejistički stil pisanja, ovisno o izboru pristupa biografija, iznose se znanstveno provjereni podaci o subjektu i njegovom javnom djelovanju, propituje se njegovo supostojanje u povijesnom slijedu, kao i iznošenje novih saznanja i zaključaka. U tekstu je naglašena objektivnost te upotreba apstraktnih jezičnih kategorija – najčešće upotreba treće osobe jednine pri pisanju (govorilo se, govori se, govorit će se; neovisno o tome je li u upotrebi prošlo, sadašnje ili buduće vrijeme) koja ne upućuje na određenu osobu. Također, u takvim modelima biografija nije bitna ni kategorija vremena, dok je rečenica znanstveno organizirana te lišena subjektivnosti. Vlastita promišljanja biografista ponekad mogu biti unesena, kao i njegova ocjena i pregled učinka cjelokupnoga subjekta stvaralaštva, ali bi se trebala temeljiti na rezultatima iscrpna proučavanja cjelokupne literature, dokumentacijske građe i ostalih izvora. Naravno, takvo iznošenje sudova ne bi trebalo prevladati, prednost svakako treba dati izvornoj strukturi i podacima koji stvaraju temelj. Među svim obilježjima bitno je i nazivlje koje se u takvim vrstama

¹⁸ S engleskoga jezika preveo: Marko Kovačić, Matica hrvatska, Zagreb, 2011.

¹⁹ S engleskoga jezika preveo: Dinko Telečan, Fraktura, Zaprešić, 2010.

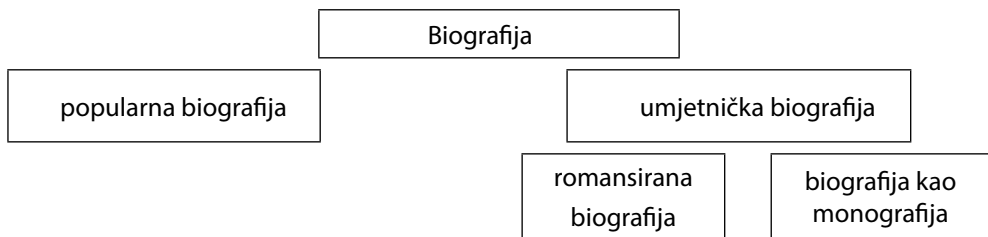
²⁰ S poljskoga jezika preveo: Julije Benešić, Alfa, Zagreb, 2010.

²¹ S engleskoga jezika prevela: Vlasta Mihavec, Planetopija, Zagreb, 2009.

tekstova upotrebljava, riječ je o općeznanstvenim i uskoznanstvenim nazivima koji su uobičajeni za određenu profesiju, jasno, sadržani su i internacionalizmi kao jednoznačne riječi koje omogućavaju lakše razumijevanje. U *monografskom modelu biografije* također je predstavljen, kao i u *popularnim biografijama*, reprezentativni niz likovnih, ilustriranih i fotografskih priloga koji dodatno opisuju glavni predmet teksta, na taj se način detaljno ilustrira subjektov život i rad u zajednici.

U odnosu na *popularne biografije*, *romansirana biografija* i *biografija kao monografija* pristupi su koji prikazuju trajn(ij)u vrijednost, njihov smisao nije u pomodnosti, riječ je o izvornim ostvarenjima stručnosti takvih modela. Navedeni elementi tih modela biografije sudjeluju u oblikovanju cjelokupne intimno-pri-vatne, socijalne, artistske, nacionalne i kulturološke slike njihova subjekta, daka-ko, bez dodatnoga navođenja ideoloških, političkih i inih pogleda.

Novu podjelu biografije može se prikazati i slikovito:

U sljedeća dva poglavlja prikazat će se dva modela biografije o Ivani Brlić-Mažuranić. Cilj je toga prikaza detaljnije predstaviti dva podmodela *umjetničke biografije* (kao i njihova temeljna i razlikovna obilježja) te unutar takvoga prikaza predstaviti spisateljčinu biobibliografiju i interpretirati njezin suodnos s književnom povijesti i kulturom. Romansirani je opis života Ivane Brlić-Mažuranić u hrvatsku književnost prinijela autorica knjige *U potrazi za Ivanom*²² Sanja Lovrenčić, dok je monografski pristup životu i djelu Ivane Brlić-Mažuranić oblikovala Brođanka Jasna Ažman u knjizi *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*.²³

III

Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju romansirani prikaz nečijega života napisala je ugledna spisateljica Sanja Lovrenčić.²⁴ Njezin roman *U potrazi*

²² Autorska kuća, Zagreb, 2006.

²³ Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, Slavonski Brod, 2008.

²⁴ Sanja Lovrenčić, književnica i prevoditeljica, rođena je 1961. u Kninu. Piše za djecu i odrasle, a bavi se i prevođenjem tekstova s engleskoga, njemačkoga i francuskoga jezika. Poznati su njezini romani: *Dvostruki dnevnik žene sa zmajem* (2005), *Klizalište* (2005), *U potrazi za Ivanom* (2006), *Martinove strune* (2008); kratka proza: *Portret kuće* (2002), *Bečke priče* (2007), *Zlatna riba i istočni Ariel* (2010); zbirke poezije: *U slobodnoj četvrti* (2002), *Rijeka sigurno voli poplavu* (2006), *Noćno doba* (2009); knjige za djecu: *Godina bez zeca* (2004), *Sunčev sjaj* (2005), *Priče o godišnji dobima* (2007). Dobitnica je i brojnih književnih nagrada, a neke od njih su nagrada „Kiklop“ 2007. za pjesničku zbirku *Rijeka sigurno voli poplave*; nagrada „Ksaver Šandor Gjalski“ za roman *U potrazi za Ivanom*; nagrada „Grigor

za *Ivanom*²⁵ izdvaja se iz korpusa suvremene hrvatske književnosti (ne samo zbog opisivanje života poznate književnice nego i zbog ostalih presuđujućih elemenata teksta) i vjerojatno će, a to će vrijeme tek pokazati, svrstati se u povijesni reprezentativni izbor ovakvoga modela biografske proze.

U ovome slučaju – biograf Sanja Lovrenčić odlučila se kroz sedam poglavlja prikazati privatni i (djelomično) profesionalni život priznate umjetnice. Knjiga je nastala kao rezultat temeljitoga istraživanja o poznatoj književnici, autorica je koristila dio ostavštine Ivane Brlić-Mažuranić koji se nalazi u Zavodu za povijest hrvatske književnosti pri Hrvatskoj akademiji znanosti i umjetnosti i građu Arhiva obitelji Brlić koja se čuva u Hrvatskom državnom arhivu, također, autorica je posjetila mjesta i lokacije značajne za spisateljičin život. Svi ti izvori, dnevници, spomenari, pisma i ostali dokumenti pomogli su Sanji Lovrenčić pri upoznavanju Ivane Brlić-Mažuranić i pri oblikovanju njezina života u tekst. Ta dokumentarna građa osvjedočuje istinitost navedenoga u tekstu, što je čitateljima neizmjereno bitno jer mogu posve vjerovati u pročitano. Na taj način svi izneseni podaci i materijalne vrijednote vrijede i izvan teksta, njima se čitatelji mogu služiti kao dodatnim znanjima o Ivani Brlić-Mažuranić. Pri početku romana nailazi se na jednu zanimljivu podrobnost koja potvrđuje navedeno:

Taj dan možemo iskoristiti za izlet u Ogulin.

(...)

Na početku se sve činilo prilično jednostavnim: krećemo oko deset, stižemo oko dvanaest, pogledamo Zavičajni muzej (u kojem je jedna soba posvećena Ivani Brlić Mažuranić), prošećemo gradom, nešto pojedemo i idemo natrag.

(...)

- *Dođi, Vid! Pogledaj svjedodžbu!*

- *Čitamo zajedno:*

- *Pjevanje i njemački: dobar ... ostalo: veoma dobar...*

- *To je vrlo dobar, četiri? – raspituje se Vid.*

- *To nikome nije baš jasno – odgovara ljubazni kustos.*

- *Vidiš, prošla je s odlikom. Druga u razredu. Znači da su to bile dobre ocjene.*

(...)

- *Tu je i faksimil izvoda iz knjige rođenih – pokazuje naš vodič.*

Čitamo: - Ivanna, Cornelia, Emilia, Henrietta.

- *To su sve bila njezina imena? – čudi se Vid.*

- *Da, – potvrđujem zadovoljno. - Sad napokon znamo kako se zaista zvala: Ivanna, Cornelia, Emilia, Henrietta Mažuranić.*

- *A Brlić?*

- *To još nije na redu, tek kad se udala.*²⁶

Vitez" za knjigu *Četiri strašna Fufoždera i jedan mali Futić.*

²⁵ Romansirana biografija *U potrazi za Ivanom* 2007. godine dobila je nagradu „Ksaver Šandor Gjalski“ za najbolje prozno djelo godine. Inače, nagrada se „Gjalski“ od 1985. dodjeljuje svake godine piscu najboljeg proznog književnog djela prethodne godine i znači prestižno priznanje.

²⁶ Sanja Lovrenčić. 2006. *U potrazi za Ivanom*. Zagreb: Autorska kuća, str. 21–26.

Na tom i mnogim drugim mjestima u tekstu uočava se autoričina preciznost i studioznost u radu pri istraživanju predmeta, isto svjedoči i o njezinu osobnom nastojanju da prikaže sve što bi moglo pripasti cjelokupnom znanju o Ivani Brlić-Mažuranić. Dokumentarnost teksta, a čemu u prilog ide i navedeni ulomak iz romana, biografiji daje dovršenost te dodatno zapleće književni tekst, čineći ga slojevitijim. Svaki, pa tako i ovaj, tekst koji obiluje podacima, zgotovljenim informacijama o izvanjskoj stvarnosti može se smatrati dokumentarnim.²⁷ Zbog toga biografija *U potrazi za Ivanom* nije značajna samo za književnost kao literaturu i književnost kao znanost nego i za historiografiju općenito. Treba dodati da je dokumentarnost i inače uobičajena za tekstove kao što su autobiografije, biografije, memoari, dnevnici, putopisi, pisma, riječ je (najčešće) o nefikcionalnim pripovjednim prozama koje nastaju i isključivo se oslanjaju na stvarnost, istinitost, a napose dokumentarnu građu. Književni teoretičar Dean Duda također ističe da se visoko kvalitetan dokumentarni tekst potvrđuje takvim ukoliko je autor u njega ugradio stvarnost, odnos prema povijesti i tradiciji, nacionalnom značaju te općekulturnim dobrima.²⁸ Uz elemente dokumentarnosti teksta i zanimljiv i jednostavan pristup ostvaruje se pripovijedanje koje rekonstruira jedan svijet i vrijeme koje danas nije posve poznato, ali i od kojega nije puno ni ostalo. Stoga, romansiranu biografiju *U potrazi za Ivanom* treba shvaćati kao tekst upućen cjelokupnoj komunikacijskoj zajednici koja bi trebala biti dužna zajedničku društvenu povijest čuvati i neprestano ju povezivati s njezinim zaslužnicima, kao što je to Ivana Brlić-Mažuranić za razdoblje kraja 19. i početka 20. stoljeća. Istodobno, o uspjehu kronološkoga prikazivanja života Ivane Brlić-Mažuranić i kvalitetnosti obrađene dokumentarne građe svjedoči i sedam jasno definiranih poglavlja u koje je biografija podijeljena: *Početak potrage; Djetinjstvo; Doba dnevnika, 1888–1892; Supruga i majka, 1892–1902.; Napon snage, 1902–1914.; Valovi svjetla i sjene, 1914–1928.; Ono što nam preostaje učiniti, 1928–1938.* Takvo konstruiranje priče, moglo bi se reći mozaično i sastavljeno od različitih fragmenata, omogućuje biografu Sanji Lovrenčić da esejističkim kulturološkim digresijama stvori dionice atraktivne proze u kojoj se neopterećeno iznosi psihološka i intelektualna geneza slavne književnice²⁹ koja je postala simbolom jedne književnosti te *brendom* jednoga grada pa i cjelokupne nacionalne kulture. Unatoč i takvome pristupu, ne može se govoriti o stvaranju povijesnoga bivstva u biografiji nego ipak čovjeka od krvi i mesa opterećenoga vlastitom posebnosti i napetostima. Knjiga je veliki doprinos pridonijela i razmatranju mnogih pogleda koji često ostanu tajnima (unatoč njihovoj zanimljivosti i privlačnosti današnjim proučavateljima književnosti i čitateljima općenito), a koji također sudjeluju u portetiranju čovjeka kao zaokružene osobnosti: odnos s roditeljima, djedom, suprugom, djecom, unucima, prijateljima, odnos sa samim sobom. Autoričina sustavne i značajne reminiscijencije i refleksije o djelo-

²⁷ Usp. Dean Duda. 1995. O razmještaju dokumentarnosti u pripovjednoj komunikaciji. *Dubrovnik, časopis za književnost i znanost*, 5 (1995), str. 35–42.

²⁸ Usp. Dean Duda. 1995. O razmještaju dokumentarnosti u pripovjednoj komunikaciji. *Dubrovnik, časopis za književnost i znanost*, 5 (1995), str. 35–42.

²⁹ Vrlo je često nazivana i hrvatskim Andersenom.

vanju Ivane Brlić-Mažuranić nedvojbeno prikazuju književnicu opterećenu svakodnevnim obvezama, poslovima u domaćinstvu, odnosu s drugim ljudima iz njezine okoline i zaokupljenu pisanjem (ili zaokupljenu željom za pisanjem), što je dakako posebno zanimljivo u interpretiranju takva života. Ne treba zaboraviti istaknuti brojne kulturološke evokacije, intelektualna promišljanja te društveno-socijalno ozračje razdoblja preko kojih se mogu istraživati obilježja toga vremena. Povijesno ozračje koje je autorica unijela u tekst obogaćuje priču, čini ju zanimljivijom jer današnja čitateljska publika upoznaje i dobiva dodatni uvid u to vrijeme kao i u, možda dotada nepoznate, činjenice o ondašnjem tipičnom ženskom statusu. Prerađivanjem detalja iz prošlosti i njihovom aktivacijom u tekstu doznaje se i njezin bitan položaj u širem krugu obitelji te utjecaj djeda³⁰ (Ivan Mažuranić³¹), oca (Vladimir Mažuranić³²), majke (Henrietta rođ. Bernath³³) i supruga (Vatroslav Brlić³⁴).

Treba ponešto reći i o jeziku te *romansirane biografije*, naime, on je neosporno bitan u analiziranju i tumačenju teksta *U potrazi za Ivanom*. Autorica Sanja Lovrenčić, kao iskusna spisateljica, odlučuje se za vrlo jednostavan pristup pisanju i obradi teme, a aktivacijom pripovjedača u 1. osobi jednine zaslužila je zanimljivost i aktualnost. Uz to, s obzirom da je pripovjedač osoba / lik koja je uklopljena u priču i kazuje, djelomično, svoju priču naziva se intradijegetskim pripovjedačem. U takvom sjedinjenju događa se ostvarenje modernoga glasa i jezičnoga izraza lišenoga svih suvišnih doprinosa, tako i oni najjednostavniji detalji iz života Ivane Brlić-Mažuranić postaju privlačnima. U romanu su zastupljene sve pripovjedne tehnike: pripovijedanje, opisivanje, dijalog i monolog. Iako je tekst satkan od niza dokumentarnih činjenica, povijesnih i biografskih podataka nije jednoličan ili zamoran, kako bi se moglo pomisliti. Štoviše, svojom ekspresivnošću dočarava osje-

³⁰ Sin Ivane Brlić-Mažuranić, Ivo Brlić, naglašeno je istaknuo utjecaj djeda Ivana Mažuranića na svoju unuku Ivanu Brlić-Mažuranić: *Rijetko su kada osobni pečat predaka, tradicija obitelji i upliv iste krvi, stvorili dva tako istovjetna karaktera kao što su to djed Ivan Mažuranić i unuka mu Ivana Mažuranić. I kada je kao petnaestogodišnja djevojčica poljubila ruku umrloga djeda, jasno je spoznala da se onaj i vanjstinom i svojom unutrašnjom izgrađenošću impozantni lik djeda tako usjekao u njezinu žensku i pjesničku dušu, da je ta njezina duša postala istovjetna djedovom duhu na sav njezin život.*

³¹ Ivan Mažuranić (Novi Vinodolski, 11. kolovoza 1814–Zagreb, 4. kolovoza 1890.) pjesnik, jezikoslovac i prvi hrvatski ban pučanin od 1873. do 1880. Autor je poznatoga spjeva *Smrt smailage Čengića* te dopuna XIV i XV pjevanja Gundulićeva *Osmana*. Istaknuta je osobnost hrvatskoga narodnoga preporoda. Njegov su braća Matija i Antun Mažuranić, sin Vladimir Mažuranić, a unuka Ivana Brlić-Mažuranić.

³² Vladimir Mažuranić (Karlovac, 7. travnja 1915–Zagreb, 6. travnja 1985.) studirao pravo u Zagrebu, a slikarstvo u Parizu. Obavljao je dužnost državnoga odvjetnika, predsjednika banskoga stola u Zagrebu, bio je član i predsjednik JAZU u Zagrebu. Bio je i trener mačevanja, od njegove smrti do danas organizira se godišnji turnir u mačevanju koji nosi njegovo ime – „Vladimir Mažuranić“.

³³ Henrietta von Bernath Lendway (1842–1919), supruga Vladimira Mažuranića, majka Ivane, Alke, Božidara i Želimira Mažuranića. Njezin je brat Alfred von Bernath Lendway (1836–1924) koji je živio u Varaždinu, studirao kemiju u Gottingenu, Dresdenu, Grazu i Beču gdje je i doktorirao. Vodio je očevu ljekarnu, u Rumunjskoj se smatra začetnikom kemijske znanosti.

³⁴ Vatroslav Brlić (Brod na Savi, 25. srpnja 1862–Brod na Savi, 6. kolovoza 1923.) studirao je pravo u Beču i Zagrebu, političar i istaknuti član ondašnjega javnoga života. U njegovu su kuću dolazili J. J. Strossmayer, A. Starčević, F. Supilo, S. Pribičević i dr.

ćajne, misaone i općedruštvene situacije u kojima se nalazila Ivana Brlić-Mažuranić, što omogućava čitatelju korjenito doživljavanje unutarjnega svijeta teksta (osobnosti, osjećaje, prostore). Takvim je dotjeranim izričajem Sanja Lovrenčić uspjela nadići sve ostale dosadašnje biografije o Ivani Brlić-Mažuranić i pokazati ju u jednom posve drugačijem svjetlu, organizirajući njezin identitet onako kako je izgledao u *Autobiografiji*³⁵, koja je autorici Sanji Lovrenčić bila početni oslonac pri pisanju teksta.

U suvremenoj se književnosti često može pronaći raslojenost teksta na dvije, tri pa čak i više razina³⁶, takvu raslojenost pronalazimo i u ovoj romansiranoj biografiji, konkretno, čitatelju se nude dvije pripovjedne razine. Prva se razina odnosi na autoricu Sanju Lovrenčić, intelektualku i umjetnicu koja se posve slučajno, potaknuta novim lektirnim naslovom njezina sina – *Priče iz davnine*, odlučuje na pisanje knjige o Ivani Brlić-Mažuranić. To se saznaje odmah na početku romana:

- *Evo, vidiš – pokazala sam mu ime na ekranu. – Tražim podatke o ženi koja je napisala „Priče iz davnine“.*

- *Meni za lektiru! – sinuo je.*

- *Ne, ne tebi za lektiru!*

- *Nego?*

- *Nego meni za... za informaciju.*

Pogledao me bez imalo razumijevanja.

- *Pa evo – rekla sam. – Odlučila sam napisati knjigu o njoj. – Sad me je pogledao s izvjesnim divljenjem – a valjda sam to i htjela. Ne znam koliko je divljenje bilo zaslužno, jer još prije dvije minute nisam imala pojma o tome da sam odlučila napisati takvu knjigu. Uostalom, uvijek se mogu predomisli, pomislila sam u nekoj vrsti samoobrane.*

- *Zbilja? – čudio se još uvijek Vid.*

- *Pa da – rekla sam. – Ali to je puno posla. Morat ću najprije mnogo toga proučiti...*³⁷

Takvim pristupom tekstu autorica jamči intrigantno vođenje i razvijanje radnje, u radnju je upisala sebe i svoga sina dajući naslutiti da su upravo njih dvoje zaslužni za pripovijedanje priče o poznatoj spisateljici. Autorica je svjesna da aktivacijom svoje osobe i osobe svoga sina u tekst, nadograđuje smisao romana te ga obogaćuje asocijativnim bljeskovima koji čitateljima jamče zanimljivost napisanoga. Uz takav odabir metode treba istaknuti i važnost prikazivanja sadašnjosti, autorica svojim osobnim svjedočanstvom o vremenu u kojemu živi svjedoči i o

³⁵ Na zahtjev Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti (sadašnje Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti), Ivana Brlić-Mažuranić trebala je napisati svoj životopis, autobiografiju za potrebe prvog Hrvatskog biografskog rječnika, to je i učinila u svibnju 1916. u Topuskom. Inače, Ivana Brlić-Mažuranić je 1937. godine postala prvom ženom članicom Akademije.

³⁶ Takva raslojenost teksta potvrđuje složenost romaneskne strukture (koja je i inače podložna raslojavanju teksta na ponekad i neovisne pripovjedne razine), što se izvrsno uklapa u vladajuću epohu postmodernizma.

³⁷ Sanja Lovrenčić. 2006. *U potrazi za Ivanom*. Zagreb: Autorska kuća, str. 14–15.

slici toga vremena. Takav autobiografski pristup postavljen je kao opreka biograf-skome koji se prikazuje na drugoj (moglo bi se reći i – važnijoj) pripovjednoj razini, a posvećen je otkrivanju života Ivane Brlić-Mažuranić. Predstavljanje njezina života između ostaloga nudi filozofsko promišljanje o svrhovitosti života općenito. Životopisi Ivane Brlić-Mažuranić³⁸ nikada ranije nisu prikazivali detaljne opise iz njezina privatnoga života, i zbog toga ovu romansiranu biografiju treba smatrati bitnom za daljnje tumačenje umjetničina života i djela. Naravno, uz te pristupe ne treba zaboraviti ni onaj viši smisao teksta kojim se pokušava ukazati, barem literaturom, da se u svijetu ne nailazi samo na uobičajene, tipične identitete. Na taj se način problematiziranje života Ivane Brlić-Mažuranić može čitati i kao suprotnost današnjem načinu života, uviđaju se prednosti (u manjoj mjeri nedostaci) vremena za kojim se u romanu (nostalgично) traga, a u kojem se ipak živjelo bolje nego danas, pomalo stvarnije, intenzivnije i bez humanoga nedostatka. Takva potraga aktivirana je pronalaskom autentična lika koji je glavni protagonist biografije, a uz njega je oslikana ondašnjost (koja u tekstu supostoji kao suprotnost prvotnoj pripovjednoj razini – sadašnjosti). Biografija se naposljetku, iako samo djelomično, pretvara u autobiografiju, iz teksta se može upoznati život Sanje Lovrenčić, njezin stav prema životnim aktualnostima: neskrivenim – umjetnosti, kulturi, stanju današnjega i ondašnjega društva, i skrivenim: sinu, obitelji, osjećajima.

IV

Biografiju kao monografiju o Ivani Brlić-Mažuranić osmislila je istaknuta Brođanka Jasna Ažman³⁹, kojoj je i inače glavno područje znanstvenog i istraživačkog rada proučavanje života i djelovanja Ivane Brlić-Mažuranić. Osnovna se razlika između *romansirane biografije* i *biografije kao monografije* primjećuje u opremi knjige, knjiga prvoga modela biografije nalikuje izdanju romana uobičajenih dimenzija, s naslovnicom na kojoj se u pozadini nalazi slika Ivane Brlić-Mažuranić, dok knjiga drugoga modela biografije zbilja nalikuje monografiji – većih je dimenzija, tvrdo ukoričena, prepuna slika, crteža, preslika rukopisa, i dakako s jasno istaknutom slikom književnice na naslovnici.

Knjiga *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić* donosi pet spomenarskih zapisa obitelji Brlić od 1889. do 1947. godine, a vođeni su na obiteljskom imanju Brlićevac (spomenarski zapisi vode se i danas). Zapise je počeo voditi Vatroslav Brlić, a kasnije ih je nastavila uređivati i oplemenjivati njegova supruga Ivana Brlić-Mažu-

³⁸ Više o životu i djelu Ivane Brlić-Mažuranić pogledati u: Dubravka Zima. 2001. *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

³⁹ Jasna Ažman rođena je 23. kolovoza 1954. u Slavonskom Brodu. U rodnom je gradu završila osnovnu školu i gimnaziju, u Zagrebu je 1979. diplomirala komparativnu književnost i ruski jezik i književnost, doktorirala je također pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu 2010. godine. Od akademske 1988./1989. predaje na Strojarskom fakultetu u Slavonskom Brodu tehnički strani jezik i kulturu hrvatskoga jezika, a od 2001. na odjelu osječkoga Učiteljskoga fakulteta u Slavonskom Brodu predmete iz dječje književnosti.

ranić. Treba reći da su spomenari bili uobičajeni za ono vrijeme, a nazivali su se još i albumima, isповijedima, spomenicama, danas su zamijenjeni leksikonima, knjigama dojmova, zahvala, bilježnicama lijepih misli.⁴⁰ Spomenari su vrijedno svjedočanstvo o prošlom vremenu i o životu obitelji Brlić, iščitavanjem zapisa može se mnogo toga doznati o navikama obitelji, njihovim običajima, druženjima s prijateljima, veselim događajima i sl. Autorica Jasna Ažman sve je spomenare pročitala i proučila, a najzanimljivije dijelove iz svakoga spomenara prenijela je u knjigu, tako je oblikovala biografiju Ivane Brlić-Mažuranić promatranu u širem kontekstu – kontekstu njezine obitelji i prijatelja. Simboličnim pristupom spomenarima, autorica je ispriповjedila život poznate književnice i to upravo kroz spomenare, koje je ispunjavala prikazujući živote ljudi oko sebe, i Brlićevac, gdje je provela mnogo vremena i gdje je uživala pišući svoja djela. Svakako treba istaknuti i važnost dokumentarističke građe koja potvrđuje istinitost navoda, autorica je u biografsku knjigu unijela mnoge slike, crteže, preslike rukopisa, što će se u daljnjem dijelu teksta jasnije predstaviti.

Radi preglednosti, Jasna je Ažman knjigu podijelila u nekoliko zasebnih poglavlja: *Ivana Brlić-Mažuranić u Brodu na Savi*, *Spomenari Brlićevaca*, *Prvi spomenar Brlićevaca*, *Drugi spomenar Brlićevaca*, *Treći spomenar Brlićevaca*, *Četvrti spomenar Brlićevaca* i *Peti spomenar Brlićevaca*. Prvo poglavlje *Ivana Brlić-Mažuranić u Brodu na Savi* posvećeno je iznošenju osnovnih biografskih podataka o istaknutoj dječjoj književnici, ti podaci nisu izneseni klasičnim načinom nego su ispričani kroz priču. Na taj se način zaobišlo uobičajeno iznošenje podataka, koje ionako svatko može doznati iz mnogih izvora, te su se prikazale lokacije bitne za život Ivane Brlić-Mažuranić: kuće, knjižnice, arhiva i Brlićevac. Riječ je o prostorima koji su obilježili njezin život, osim toga, autorica je čitatelja pripremila na Brlićevac iz kojega potječu spomenari koji su temelj ovome modelu biografije. *Spomenari Brlićevaca* drugo je poglavlje knjige koje predstavlja, već spomenuti, bitni prostor gdje su nastajali zapisi. Treće se poglavlje odnosi na *Prvi spomenar Brlićevaca* koji se naziva SPOMENAR IBM i odnosi se na razdoblje od 1889. do 1905., spomenar je počeo pisati Ignjat Brlić, a uređivati ga je nastavila Ivana Brlić-Mažuranić. Tekstovi iz prvoga spomenara ponajviše svjedoče o proslavama Sv. Vinka te predočuju rezultate godišnjeg uroda vinograda. *Drugi spomenar Brlićevaca* uz već opisivane proslave Sv. Vinka donosi i razne obiteljske zapise i događaje koji su obilježili godinu, naravno, sve je to unijela Ivana Brlić-Mažuranić. U tome se poglavlju nalazi i nekoliko pisma koje je književnica upućivala svojim roditeljima, majci Henrietti rođ. Bernath i ocu Vladimiru Mažuraniću. *Treći spomenar Brlićevaca (1929–1934)* drugačiji je od prethodna dva, najmanje zapisa je posvećenu proslavi Sv. Vinka, a više je onih o obiteljskim događajima, susretima, odnosima, prijateljima. U trećem se spomenaru nalaze i prilozi o godišnjici književnoga grada Ivane Brlić-Mažuranić. Razdoblje od 1935. do 1946. godine obuhvaćeno je u *Četvrtom spomenaru Brlićevaca* koji donosi zapise o obiteljskim proslavama, istaknutim datumima i sl. Književnica je

⁴⁰ Više o tome: Jasna Ažman. 2008. *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*. Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 5.

podatke u spomenar unosila do 1937., nakon toga zapise nastavlja voditi njezina djeca – Zora Miličić, Zdenka Benčević, Nada Ružić i Ivo Brlić. Nakon te godine Ivanu Brlić-Mažuranić u spomenaru nitko ne spominje, vrijeme je rata, (ne)prilike nisu obećavajuće, a zapisi iz Brlićevca su umnogome oskudniji. Prvi zapis o smrti Ivane Brlić-Mažuranić⁴¹ unosi Zora Miličić 1942. godine⁴², nadalje se prikazuju životi članova obitelji te nesreće uslijed ratnih zbivanja koje su razdvojili obitelj i oduzeli im dio imovine. Nakon 1946. godine situacija se smiruje te zapisi iz spomenara djeluju pozitivnije. Posljednje poglavlje posvećeno je *Petom spomenaru Brlićevaca (1946–1972)*, to je poglavlje najkraće, a donosi samo nekoliko zapisa o proslavi dana Sv. Vinka.

Iako je knjiga jasno strukturirana i sastoji se od sedam zasebnih poglavlja (uz još dodatni *Predgovor* i *Završnu riječ*), pri čitanju se ne dobiva osjećaj prekinutosti ili nagloga obustavljanja priče, pripovjedač neprekinuto nastavlja priču u sljedećem poglavlju. Takvi su prijelazi vrlo lagani, opuštani, bez aktiviranja dodatnih nepotrebnih jezičnih znakova, autorica je svjesno upotrebljavajući takav postupak odlučila tekst biografije izgovoriti kao cjelinu, što je itekako značajno kada znamo je sve u funkciji prikaza jednoga života. Pripovjedač je u 3. osobi jednine, neosobni je, što je u skladu s teorijskim postavkama *biografije kao monografije*. Za razliku od *romansirane biografije*, u ovakvome modelu biografskoga teksta oživljen je esejistički stil pisanja čime se postiže objektivnost i lakše predstavljanje dokumentarne građe. Esejističko je pisanje između književnoga i znanstvenoga; znanstveno i stručno izlaganje nekog pogleda, predmeta, teme obrađuje se književno-umjetničkim stilom i postupcima. Takav se tekst smatra slobodnijim i jednostavnijim od čistog znanstvenog koji ne sadrži umjetničke pristupe. To se potvrđuje i na primjeru biografije kao monografije koju je napisala Jasna Ažman, svi podaci, stručne opservacije i ostali postupci prikazivanja u ulozi su predstavljanja teme, ali su isprepleteni s književno-umjetničkim pristupom. Autoričin osobiti stil pisanja prepoznaje se na mnogo mjesta u tekstu, a vrlo je zanimljiv način na koji predstavlja Brlićevac:

Brlićevac je jedno od najspominjanijih zemljopisnih odredišta u životopisu Ivane

⁴¹ Književnica Ivana Brlić-Mažuranić preminula je 21. rujna 1938. u 64. godini života u Gotliebovu sanatoriju na Srebrnjaku u Zagrebu, pokopana je u obiteljsku grobnicu u arkadama na Mirogoju u Zagrebu. Ivana Brlić-Mažuranić počinila je samoubojstvo.

⁴² Zapis o smrti Ivane Brlić-Mažuranić nalazi se u četvrtom spomenaru: *Godina 1942. Sa maminom smrću nestalo je iz života svijua nas starijih, mlađih i najmlađih ono, što je bilo najljepše. Tko prolistava listove ovih naših spomenknjiga razumjet će što je bilo ono najljepše i ne će mu trebati tumača. Nije dakle čudo, da su morale proći godine, a da se nitko nesigurnim perom nije usudio taknuti ovih stranica, pa da nastavi zapiske, gdje ih je ona prekinula. No, žive su stvari smrtnne, a mrtve stoje. Stoji dom, stoji još i tradicija i netko je morao pregoriti strah i stid i nastaviti tradiciju, gdje je stala:*

Stala je u času kad se je svijet iznova, nakon tek 20 godina, počeo limitati. Od 1938. g. ruše se države kao pješčane naslage u pustinjama; ili se sravine sa zemljom ili se prenose. Kako da čovjek zahvati u vinogradsku godinu 1942. a da pri tome ne spomene velikih svjetskih i historijskih promjena. (Preuzeto iz knjige Jasne Ažman, *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić* koju je objavio Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod u Slavonskom Brodu, str. 118.)

Brlić-Mažuranić. To neveliko obiteljsko imanje na južnim padinama brodskog vinogorja bilo je pozornicom mnogih obiteljskih zbivanja, svjedokom svih epohalnih mijena, a Ivani je poslužilo kao prirodna podloga, „živi“ okvir ili nadahnuće za mnoga uprizorenja u njezinu spisateljskom opusu. U Brličevcu se i danas mogu potražiti mjesta koja smo zamišljali čitajući „Hlapića“ ili doznali za njih iz Ivaninih autobiografskih zapisa, međutim, ipak je nešto tamo sada posve drukčije: tiho je. Nema one vreve vrijućeg života, nema ni jedne životinje od svih onih koje su nekada tu prebivale, a čini se da su i ptice nekako tiše. Samo ostarjeli, otmjeni ljetnikovac nijemo svjedoči da je sve to jednom bilo. Baš tako bajkovito: bila jednom jedna vesela kuća od crvene opeke koju je dao sagraditi Andrija Torkvat Brlić (1826–1868) po nacrtu svoje supruge, slikarice, Franciske (Fanike) Daubachy-Doljske (1830–1883). Tada moderan „švicarski“ stil, ona je prilagodila domaćem, slavonskom podneblju, dodajući mu obilježja lokalnog graditeljstva, na primjer – graničarskog čardaka. Brličevac je već za drugu generaciju postao pretijesan, pa je Ivana Brlić-Mažuranić dala dograditi veliku sobu i pomoćne prostorije, ali od tada pa do danas, dakle gotovo sto godina, ništa se nije promijenilo.⁴³

U navedenom se primjeru uočava autoričino okretno sjedinjenje stručnosti i objektivnosti s književno-umjetničkim dosezima, u prvim rečenicama do izražaja dolaze podaci o imanju i njegovoj lokaciji te ulozi koju je ono imalo u Ivaninu životu. Nakon toga slijede književno-umjetnički izričaj kojim se prikazuje krajolik prostora nekada i danas, podsjećanje na književna djela Ivane Brlić-Mažuranić itd. Na kraju, ponovno se uvode podaci o samom ljetnikovcu i povijesne činjenice vezane uz sami prostor kuće. Izvrsnim slaganjem dvaju odrednica esejističkoga pisanja tekst monografije dobiva na aktualnosti i zanimljivosti, uz čega nikako nema jednoličnih opisa. Također, zanimljivi su autoričini prijelazi na zapise iz samih spomenara, koji su također vrlo vješti, brzi, oslobođeni suvišnosti i ono najbitnije – potkrepljuju pripovjedačeve riječi:

Kako je u to doba bilo uobičajeno odlaziti na snijegu u Brodsko brdo, tako je zanimljivo pročitati i zapis o 'rodlanju' ili skijanju veselog društva u Brličevcu!

Danas slavimo otvorenje 'Rodel-partija' i to hvala kućedomaćici Zori i 'kućedomaćinu' Aleksi. Kuhao se je obligatni brodski 'Weingulaš' (koji je bio vrlo dobar) i razne druge dobre stvari. 'Rodel-bahru' hvala Zdenki i maminoj Rozinki, vrlo dobar dresovi dama i gospode upravo odlični (sa malim izuzetcima). Poslije rodlanja nastavljamo sa veselicom (ako nam uspije!).⁴⁴

ili u sljedećem primjeru:

Nakon veselog ljeta, berbe, još jedan susret u dragom starom Brličevcu:

Uoči Svih svetih posjetismo svjetle duhove, koji su u ovom krasnom Tusculumu boravili redili ga prije nas.-

Ovaj put svi smo na okupu oko 'draga mama' naše:

⁴³ Jasna Ažman. 2008. *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*. Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 14.

⁴⁴ Jasna Ažman. 2008. *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*. Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 84.

Rijedak slučaj, u spomen kojega ovaj upis.
 Brlićevac, 30. listopada 1932.
 Nada Neda Ivan Zora Zdenka Vuk Ivana

Ivana je svojim finim perom još u spomenar zabilježila:

Sve ovo bilježim početkom listopada, a jesen je tako krasna, da se ovakve na sjećamo. Sunce, toplina, pače vrućina a sve bujno zeleno kao sred ljeta. Noći tople i prekrasne. Nalazim se sama samcata već 14 dana u Brlićevcu, u kojemu nas je ovog ljeta bilo četrnaest osoba – ne računajući mačkice i ćukice. Sad je tišina a vrijeme divota i čudesa! Preko dana uređujem sve vočke (njih oko 35), pročišćujem ramblerice, glicinije, presađujem ljiljane, božure.⁴⁵

Autoričinu uspješnu stilu pisanja biografije pridonosi i kronološko predstavljanje spomenara, a s njima i zapisa, slika, pisama i ostaloga što se u knjizi nalazi. Posebnu vrijednost ovakvome modelu biografije donose dokumenti koji su uvršteni u tekst, riječ je o izvornim zapisima iz spomenara (opisi obiteljskih slavlja, važni događaji, susreti s članovima obitelji i prijateljima, oslikavanje društvenih promjena), preslikama fotografija (svih članova obitelji: same Ivane Brlić-Mažuranić, njezina supruga, djece, unuka, prijatelja), slikama spomenara (kako bi čitatelj vidio kako su spomenari izgledali), isječcima, crtežima (koje je netko od članova obitelji ili prijatelja nacrtao), slikama (različitih predmeta koji su bili u vlasništvu obitelji Brlić), stihovima (koje je napisao neki gost kao uspomenu na dan posjete u Brlićevac). Osnovna nakana takvoga postupka je ilustrativno prikazati život Ivane Brlić-Mažuranić kao i život njezine djece i unuka; donošenje dokumenata kojima se priča ovjerava pokazuje autoričinu sustavnost pri istraživanju, studioznost u radu i iskrenu namjeru u oslikavanju vremena koje je prošlo. Knjigom *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*, središnja osobnost hrvatske dječje književnosti, ali i književnosti i kulture općenito Ivana Brlić-Mažuranić dobila je bezuvjetno priznanje za svoj rad u modelu *biografije kao monografije*.

Manje poznatu stranu života Ivane Brlić-Mažuranić prikazuje i film *U potrazi za Ivanom*, koji je snimljen povodom sedamdesete obljetnice smrti poznate književnice. Scenaristica i redateljica Nada Šojlev pokušala je prikazati manje poznate podatke o životu i radu Ivane Brlić-Mažuranić, prvenstveno ju oslikavajući kao ženu i majku, a potom i kao umjetnicu. Temelj pri stvaranju ovoga biografskog filma bili su sljedeći tekstovi: romansirana biografija Sanje Lovrenčić *U potrazi za Ivanom*, biografija kao monografija Jasne Ažman *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić* te *Autobiografija* koju je Ivana Brlić-Mažuranić napisala 1916. godine. Ujedno, o životu priznate umjetnice govore autorice navedenih knjiga Sanja Lovrenčić i Jasna Ažman, njezinu književnu ostavštinu tumači Dubravka Zima, Diana Zalar pojašnjava mitološka bića iz njezinih djela te predstavlja reprezentativna izdanja *Priča iz davnine*, a Željka Čorak upozorava na važnost očuvanja kulturne vrijednosti kakva je Ivana Brlić-Mažuranić. Film je sniman na lokacijama u Ogulinu,

⁴⁵ Jasna Ažman. 2008. *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*. Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod, str. 86.

Zagrebu, Slavonskom Brodu i Rijeci, snimanje su podržale mnoge institucije koje čuvaju pisanu i materijalnu ostavštinu obitelji Mažuranić i Brlić. Lik Ivane Brlić-Mažuranić u filmu predstavlja Ivana Miletić Piškor, tekstove čitaju Olga Pakalović, Željko Tomac i Rosanda Kokanović. Film je premijerno prikazan na prvom programu Hrvatske radiotelevizije 21. rujna 2008.

***

Općenito uzevši, biografija kao pojavnost u književnosti ima dugu tradiciju, međutim, ipak treba naglasiti da je kao književni žanr u književnosti potvrđena tek u epohi modernizma i postmodernizma, moderni i postmoderni roman otvorili su prostor novim idejama, originalnosti, jedinstvenosti, u čemu je i biografija pronašla svoje mjesto. U skladu s time treba reći i da je vladajuća epoha postmodernizma, sve analizirane biografije objavljene su u posljednjih nekoliko godina, ona koja briše granice između visoke i niske književnosti, propituje smisao života kroz *drugoga*, isprepliće stvarni život i fikciju i, jasno, nudi mogućnost *sve ide*. U takva se temeljna obilježja epohe uvrstila i biografija: svojom je slojevitošću razvila nekoliko različitih modela, biograf propituje smisao života kroz subjekta teksta te na taj način često isprepliće stvarnost i fikciju.

Mnogostrukost umjetničkih koncepcija, novina u pisanju i izmjena dotadašnjih načela oblikovali su različite biografije koje treba klasificirati radi njihova lakšega pregleda i interpretiranja. U radu se pridaje mogućnost podjele na dva temelja modela: *popularni* i *umjetnički*, dodatno se *umjetnički model* može podijeliti na dva podmodela: *romansirana biografija* i *biografija kao monografija*. *Popularna biografija* najčešće oslikava suvremenost, predstavlja subjekta koji je poznat široj javnosti i trenutno je slavan, to može biti političar, glazbenik, glumac, humanitarac, itd. Temeljno joj je načelo pomodnost. Jezik je takvih biografija često neformalan, sličan razgovornom jeziku, koriste se žurnalizmi i internacionalizmi, čime se dobiva na neusiljenosti. Velika se pozornost pridaje novim informacijama, manje poznatim podacima o subjektu, na popularan i zabavan način prikazuje se subjektova karijera i napredak u društvu. Česti su i slikovni prilozima kojima se subjekt oslikava u najrazličitijim situacijama, kao i njegovo pojavljivanje u medijima, koji imaju veliku važnost u oblikovanju identiteta takva subjekta. Pripovjedač je takvoga modela biografije duhovit, ali i živahan u ilustriranju nečijega života, česti su i njegovi komentari i prosudbe. *Umjetnička je biografija* način oduživanja zasluženoj osobi za njezin rad i djelovanje u širem krugu društvene zajednice. Takav je subjekt teksta također poznat, ali nije medijski eksponiran na način na koji je to subjekt *popularnoga modela biografije*. *Model umjetničke biografije* posvećuje se književnicima, znanstvenicima i ostalim istaknutim osobnostima iz područja kulturnoga i društvenog života određene društvene zajednice. U radu se predlaže raščlamba *umjetničke biografije* na njezina dva podmodela, to su *romansirana biografija* i *biografija kao monografija*. *Romansirani biografski model* sličan je uobičajenom romanu, riječ je o romanesknom oslikava-

nju života neke osobe, pri čemu takvo djelo ima gotovo sva obilježja koja ima i roman: likove, radnju, epizode, digresije, kompoziciju, poglavlja i ostalo. Pripovjedač subjekta stavlja u prvi plan, kao središnjeg aktera teksta, na taj način oslikava njegov psihološki profil, kompletnu karakterizaciju, poglede na svijet, filozofiju življenja i sl. Jezik romansirane biografije je književno-umjetnički, što znači da autor teksta ima svu slobodu pri stvaranju priče, oblikuje svoj jedinstveni stil koji je obilježen i osobnim autorovim pečatom. Takav oblik biografije najčešće nema slikovnih prikaza subjekta, a radnja se najčešće prikazuje kronološki. Model *biografije kao monografije* pridaje znanstveni, stručni ili pak esejistički pristup oblikovanju teme i predstavljanju subjekta teksta. Iznose se znanstveno provjereni podaci, prikazi života i stvaralaštva, djelovanje u društvu, važnost i postavljanje u povijest određene kulture, kao i utjecaj na uži krug stručnjaka. Gotovo uvijek tekst obilježuje objektivnost, što se postiže upotrebom neosobnosti – 3. osobe jednine, a subjektivni stavovi biografa aktiviranu su u prikazivanju ocjene subjektova stvaralaštva i rezultatima njegova rada. Također, u takvu tekstu nebitna je kategorija vremena, kao i odnosi s prostorima, ukoliko oni nisu značajni za sami životopis subjekta, slikovni prilozi su učestali i od velike su važnosti ukoliko je biografija posvećena subjektu koji je iza sebe ostavio neki vid umjetničkih djela.

Nadalje, kako bi se potvrdila metodologija istraživačkoga pristupa u podjeli biografija na dva modela, dodatno su interpretirana *romansirana biografija* i *biografija kao monografija* o književnici Ivani Brlić-Mažuranić. *Romansirana biografija* Sanje Lovrenčić *U potrazi za Ivanom* primjer je romaneskno opisanoga života, autorica se odlučila kompozicijski knjigu podijeliti u sedam poglavlja koja su posvećena određenoj fazi, tj. godinama umjetničina života i rada. Osim potvrde romaneskne strukture, u tekstu se nailazi i na autobiografski pristup (odnos autorice sa svojim sinom te njihova potraga za detaljima iz života Ivane Brlić-Mažuranić) kojim se prikazuje (njihova) sadašnjost, što je u suprotnosti od biografskoga pristupa (oslikavanja života poznate dječje književnice) koji interpretira, prikazuje i ilustrira ondašnjost (Ivane Brlić-Mažuranić). Od velike su važnosti opisi odnosa Ivane Brlić-Mažuranić s ostalim članovima njezine obitelji: roditeljima, djedom, djecom i unucima, čime se dobiva potpuno nova slika umjetnice na koju se dosada nije naviklo. Jasna Ažman napisala je biografiju kao monografiju *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*, poticaj pisanju toga teksta bili su spomenari Brlićevaca koji su se pisali od 1889. godine (a pišu se do danas). U spomenarima (koji obuhvaćaju razdoblje od 1889. do 1972.) zabilježena su sva bitnija obiteljska događanja, susreti, druženja u Brlićevcu, odnosi s prijateljima i obitelji, odnos Ivane Brlić-Mažuranić prema samoći, pisanju, odmoru, životu u Brodu. Oslikavanjem životnih prostora, događaja, proslava, godišnjica, okupljanja, prikazuje se životni put jedne umjetnice. Takav je pristup neobičan, ali svakako monografski: stil je pisanja esejistički, pripovjedač je u 3. osobi jednine, objektivnost je maksimalno integrirana u tekst, slikovni su prilozi zastupljeni u dovoljnoj mjeri.

In toto, kulturnodijagnostički stav prema zaboravu i očuvanju svega što se može očuvati pridonio je oblikovanju navedenih nekoliko modela biografskoga pi-

sma. Navedenim su se interpretacijama književnih tekstova – modela *romansirane biografije* i *biografije kao monografije*, potvrdila i utvrdila početna teorijska saznanja i doprinosi. Svaki nevedeni oblik biografije temeljito je prožet dokumentarističkom građom i istraživačkim trudom, čime tekst dobiva na točnosti i istinitosti. Uloga je pripovjedača, kao i u svakom proznom djelu, naklonjena predstavljanju subjektova života i oslikavanju njegova lika u cjelini, pripovjedač je najčešće u 1. i 3. osobi jednine. Pripovjedač u djelu identičan je s imenom i prezimenom biografa na naslovnici knjige, biograf prikazujući jedan život progovara i o svom identitetu, oblikujući sliku sebe. Na taj se način dobiva slika sadašnjosti (preko biografa) i ondašnjosti (preko subjekta), što čitatelju omogućuje uvid u različite životne pozicije i vremena.

Literatura

- Alexander, Paul. 2009. *Salinger: Biografija*, prev. R. Rojc-Belčec. Zagreb: V.B.Z.
- Ažman, Jasna. 2008. *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić*. Slavonski Brod: Ogranak Matice hrvatske Slavonski Brod.
- Cheney, Margaret. 2009. *Tesla: čovjek izvan vremena*, prev. V. Mihavec. Zagreb: Planetopija.
- Greenblatt, Stephen. 2010. *Will u vremenu, Kako je Shakespeare postao Shakespeare*, prev. D. Telečan. Zaprešić: Fraktura.
- Ivanišević, Latica. 2010. *Slušaj i gledaj, Latice, Kronika jedne obitelji*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Iwazskiewicz, Jaroslaw. 2010. *Chopin*, prev. J. Benešić. Zagreb: Alfa.
- Kelley, Kitty. 2011. *Oprah – biografija*, prev. K. Vlahović. Zagreb: Školska knjiga.
- Lester, Paul. *Lady Gaga – u potrazi za slavom, život pop princeze*, prev. R. Rojc-Belčec. Zagreb: V.B.Z.
- Lovrenčić, Sanja. 2006. *U potrazi za Ivanom*. Zagreb: Autorska kuća.
- Meštrović, Maria. 2011. *Život i djelo Ivana Meštrovića*, prev. M. Kovačić. Zagreb: Matica hrvatska.
- Morton, Andrew. 2011. *Angelina, neautorizirana biografija*, prev. R. Rojc-Belčec. Zagreb: V.B.Z.
- Nafisi, Afer. *Lolita u Teheranu, Životopis u knjigama*, prev. G. V. Popović. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Petković, Sreten S. 2008. *Mlinarev sin – biografski roman o životu jednog od najvećih slikara sedamnaestog veka Rembranta van Rajna*. Beograd: Dobra knjiga.
- Brešić, Vinko. 2001. *Teme novije hrvatske književnosti*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- Duda, Dean. 1995. O razmještaju dokumentarnosti u pripovjednoj komunikaciji. *Dubrovnik, časopis za književnost i znanost*, 5 (1995).
- Sablić Tomić, Helena. 2008. *Hrvatska autobiografska proza, Rasprave, predavanja, interpretacije*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Sablić Tomić, Helena. 2002. *Intimno i javno, Suvremena hrvatska autobiografska proza*. Zagreb: Naklada Ljevak.

- Tomašević, Nives; Kovač, Miha. 2009. *Knjiga, tranzicija, iluzija*. Zagreb: Naklada Ljevak.
- Velčić, Velčić. 1991. *Otisak priče, Intertekstualno proučavanje autobiografije*. Zagreb: August Cesarec.
- Zima, Dubravka. 2001. *Ivana Brlić-Mažuranić*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Ružica Jovanović, Marko Ek

TWO MODELS OF BIOGRAPHY OF IVANA BRLIĆ-MAŽURANIĆ

Summary: Autobiographical and biographical prose comprise prose texts that depict one's own or someone else's life, through which a picture of reality is painted. Biographical narration depicts somebody else's identity, revealing his/her continuity of life, describing his/her life the way it really was. Among the many biographies of famous Croatian writer Ivana Brlić-Mažuranić (1874.-1938.), the ones worth pointing out are *U potrazi za Ivanom* by Sanja Lovrenčić, and *Brodski spomenari Ivane Brlić-Mažuranić* by Jasna Ažman. *U potrazi za Ivanom* is a literary biography in which Ivana Brlić-Mažuranić's life is presented in the form of a novel, while *Brodski spomenari* represents a non-typical model of biography that uses the form of the Brlić's memoirs to depict interesting details about all family members, including Ivana Brlić-Mažuranić. The relationship between these two biographies is an interesting subject of investigation, which aims to investigate the similarities and differences between the two biography models, the typology and the narrator's position, the contact of the biographer with the text, his/her identity, standpoint and status, as well as the importance of texts in depicting the life of the famous author. The paper also aims to investigate the position of these two works in the corpus of modern Croatian literature.

Key words: Ivana Brlić-Mažuranić, biography, revealing the other, narrator typology, narrator's position